

В.В. Осипенко,
кандидат мистецтвознавства
доцент кафедри естрадного та народного співу
Харківської державної академії культури,
заслужена артистка України

НАРОДНОПІСЕННА ТРАДИЦІЯ В СУЧАСНІЙ КУЛЬТУРІ УКРАЇНИ на прикладі творчої діяльності Олексія Зайця

На проблемі згасання традиційної пісенної культури України етномузикознавці наголошували ще з середини минулого століття. Теперішній її стан загалом та рівень збереженості свідчить про можливості продовження і розвитку пісенного фольклору в майбутньому переважно в практиці виконавського фольклоризму. Щасливим винятком може пишатися с. Фасова на Київщині, де живе унікальна особистість, молода людина, що найкращим чином поєднує в собі етнофора-знавця і носія традиції, володаря скарбниці народнопісенної культури краю та фахівця професіонала-фольклориста, краєзнавця, керівника фольклорного гурту. «Я співаю завжди, з ранку і до ночі...», - говорить Олексій Заєць. Як зазначає Н. Рябуха: «Звук є першим знаком присутності духу, і тому він залишається головним носієм божественної енергії, засобом налагодження синергійного зв'язку між світом матеріальних речей та Божественним Абсолютом» [1; с. 14]. Традиційно високий рівень співучості українського народу, на чому наполягає К. Черемський, проявляється сьогодні в унікальній постаті народного співака, в його натхненному творенні звукового образу народної культури як смислової моделі української національної картини світу на основі локальних традиційних пісенних стилів с. Фасова Макарівського р-ну та с. Чапаївка Чорнобильського р-ну.

Широкому колу слухачів України етноспівак став відомим на популярному проєкті «Голос країни», де тренери одноставно наголосили на винятковому таланті, самобутності, належності до справжньої давньої національної співочої культури та визнали у нього, 21-річного юнака, істинний Голос України, Голос нашої землі, історії та культури. Глядачам та тренерам Олексій Заєць представив унікальний варіант поліського наспіву розповсюдженого баладного сюжету про вбивство сестрою брата заради шлюбу з коханим «Ой у лузі калинонька...». Давній наспів на основі вузькоамбігусного звукоряду – пентахорд

мінорного нахилу з мінливими щабелями, у виконанні Олексія Зайця пишно прикрашений дрібною мелізматикою, розспіваний у яскравій самобутній манері вокально-тембрової традиції північної Київщини, з її природною відповідністю до специфіки формантної структури місцевого говору – зони концентрації енергії мовлення (за А. Іваницьким). У співі проявляється надзвичайна майстерність відтворення унікального поліського співочого стилю, яку вже майже втрачено.

Народжений в останньому десятилітті ХХ ст. у селі, за 55 км від м. Києва, Олексій із великою цікавістю і любов'ю до традиційної культури й народного співу, змалечку засвоїв колорит мови, своєрідну ритміку та інтонаційний склад мелосу народнопісенної традиції двох самобутніх регіонів. Дві рідні бабусі – дві народні виконавиці (татава мати з с. Чапаївка Чорнобильського р-ну, матусина місцева), знавці пісенного спадку своєї малої батьківщини, два самобутні регіональних пісенних стилі, два мовні діалекти, дві локальні співочі манери. Бабусі прагнули передати кожна свою. Обидві відкривали таємниці народної мудрості, натхненно передавали традиції та піснеспіви свого села, навчали традиційному співу як священнодійству та особливому способу естетичного осягнення життя. Безцінним є цей спадок як для Олексія, так і для пісенної традиції Київщини та національної культури України.

Під час навчання на факультеті музичного мистецтва Київського національного університету культури і мистецтв за спеціальністю «музичний фольклор», Олексій почав працювати на посаді завідувачого Будинком культури в сусідньому с. Людвинівка та створив два фольклорні гурти: один із переселенців Чорнобильського р-ну с. Чапаївка «Калина», а другий – із місцевих с. Фасова «Барвінок». У гуртах опановували і співали виключно пісні своєї місцевої традиції. Маючи надзвичайну пам'ять, Олексій знає більше тисячі пісень, які тепер допомагає згадати та засвоїти співачкам своїх гуртів у всьому розмаїтті підголосків та варіантів, притаманних регіональній пісенній традиції. Як можна простежити із запису уривка майстер-класу з дівчатами-учасницями гурту «Орелі» [2], Олексій Заєць застосовує в репетиційній роботі з опанування народнопісенними зразками традиційні прийоми. Провідним прийомом вважає багаторазове повторення наспіву й наслідування голосу знавця, носія традиції. Фіксуючи увагу на незмінній складовій (моделі, інваріанті) та варіативному багатстві давнього наспіву, Олексій пропонує одразу безліч варіантів

наспіву та мелізматичних прикрас, щоб діти відчували себе в «мінливому» інтонаційному потоці мелізматиками.

На матеріалі власних досліджень він організовує народні свята та відроджує давні обряди: Проводи русалок, Купайло, Андріївські вечорниці, Колядування, Щедрування з Козою.

Зусиллями Олексія Зайця на проєкті «Поліфонія» народнопісенна традиція його рідного села представлена широко – 40 пісень. Серед них: «А ми сядем да поїдемо», «Вітер з поля да хвиля з моря», «Й усі гори зеленіють», «Ой віє вітер, повіває», «Й один місяць сходить», «Понад нашим яром да пшениченька ланом», «Ой там на горі», «Закотився місяць за синюю хмару», «Береза сира в печі не була», «Да повій, вітре, да буйнесенький», «Додому, додому, дружино моя», «Ой журавко, журавко», «Попид яром, яром», «Дощик іде, дощ іде, до дубочка лине», «Котилася ясна зора з неба», «Над моєю хатиною», «Іде баба долиною», «Ой куда ж мий виночок попливе», «Ой зийди, зийди, зіронько вечірняя», «Тиха-тиха й на мори погода» та ін. [3].

Олексій Заєць усвідомлює свою місію – зберігати для наступних поколінь народну пісню: «Пісня і наші звичаї – це як батько і мати для дитяти, і не дай Боже, щоб ми zostалися сиротами» [4].

«Зараз під загрозою знаходиться сама вкоріненість сьогоденної людини. Більш того, втрата коріння не викликана лише зовнішніми обставинами і долею, вона не відбувається лише від недбалості й поверховості способу життя людини. Втрата вкоріненості виходить з самого духу століття, в якому ми народжені» [5, с. 107].

У вересні 2020 р. Олексій Заєць став претендентом на визнання в 1-му турі Національного рейтингу впливовості «Еліта України» Київського регіону в галузі «Культура». Як унікальний носій чорнобильської традиції співу, Олексій бере участь у підготовці багаторівневого культурологічного проєкту «Чорнобильдорф» (композитори формації NOVA OPERA Роман Григорів та Ілля Разумейко), прем'єра якого відбудеться в Києві в стінах Мистецького Арсеналу 31 жовтня та 1 листопада 2020 р.

Традиційна пісенність завжди була способом усвідомлення явищ оточуючої дійсності та закономірностей буття, а також передачі досвіду попередніх поколінь нащадкам. Важлива її функція - ціннісно-семантичне кодування культуротворчих смислів. Ці коди надзвичайно важко досягнути по аудіо-записам, вони передаються в живому безпосередньому спілкуванні, в формах традиційного музикування. Тому збереження живої питомої традиції є надзвичайно важливим

у фокусі проблеми формування національної самосвідомості українського народу та самоідентифікації людини в епоху загальносвітової глобалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рябуха Н.О. Звуковий образ світу: онто-сонологічне дослідження фортепіанного мистецтва ХХ – початку ХХІ ст.: монографія / Н.О. Рябуха. – Х. :ФОП Бровін О.В., 2016. – 336 с.
2. Майстер-клас Олексія Зайця. Фестиваль ОРЕЛІ. [Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=GYzxc4tavD4>
3. Проект Поліфонія – [Електроннийресурс]. – Режим доступу: <http://www.polyphonyproject.com/uk/source/57>
4. Олексій Заєць у «Сніданку з 1+1». Част. 2. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=MSmzV-CA69Q>
5. Хайдеггер М. Разговор на проселочной дороге: Сборник: Пер. с нем./ Под ред. А.И. Доброхотова. – М.: Высш. шк., 1991. – 192 с.